

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

КАРАР

25.06.2024

с.Старое Дрожжаное

№ 282

2024 - 2026 елларга Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының экологик иминлеге буенча муниципаль программаны раслау турында

Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының экологик иминлеген тәмин итү, әйләнә-тирә мохит сыйфатын, табигый системаларның һәм жәмгыять мәнфәгатьләренең техноген тәэсирләр һәм тискәре табигый факторлар нәтижәсендә барлыкка килә торган куркынычлардан саклануын тәмин итүнең төп юнәлешләрен билгеләү максатларында, Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Башкарма комитеты **КАРАР БИРӘ**:

1. 2024 - 2026 елларга Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының экологик иминлеге буенча муниципаль программаны кушымта нигезендә расларга.

2. Чүпрәле муниципаль районының финанс-бюджет палатасында ел саен чираттагы финанс елына район бюджетын формалаштырганда, мөмкинлекләренә исәпкә алып, Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы бюджетыннан, күрсәтелгән максатларга жибәрелә торган акчалар чикләрендә, Программа чараларын гамәлгә ашыруга акчаларны бүлеп бирүне күздә тоту.

3. «2021 - 2023 елларга Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының экологик иминлеге буенча муниципаль программаны раслау турында» Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Башкарма комитетының 2020 елның 30 ноябрендәге 657 номерлы карарын үз көчен югалткан дип танырга.

4. Әлеге карар Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы сайтында рәсми рәвештә бастырып чыгарылырга һәм урнаштырылырга тиеш.

Башкарма комитет
Житәкчесе вазыйфаларын башкаручы

И.Р. Измайлов

Татарстан Республикасы
Чүпрәле муниципаль районы
Башкарма комитетының 2024
елның "25" июль айының
282 номерлы карары белән
расланган

**2024 - 2026 елларга Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль
районының экологик иминлек буенча муниципаль программа паспорты**

Программаның исеме	2024 - 2026 елларга Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының экологик иминлек буенча муниципаль программа паспорты
Программаны эшләү турында төп карар кабул итү	РФ Конституциясе, ТР Конституциясе, РФ Президенты Указлары, ТР Президенты Указлары, Федераль Законнар: «Әйләнә-тирә мохитне саклау турында», «Атмосфера һавасын саклау турында», «Экологик экспертиза турында», «Аеруча саклана торган табигый территорияләр турында», «Житештерү һәм куллану калдыклары турында», «хайваннар дөньясы турында»; РФ Су кодексы, РФ Урман кодексы, ТР Кодексы «Административ хокук бозулар турында», ТР Экология кодексы.
Программаның заказчы-координаторы	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Башкарма комитеты
Программаны эшләүче	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Башкарма комитетының төзелеш һәм торак-коммуналь хужалык бүлеге
Максатлар һәм бурычлар	Программаның максатлары: әйләнә-тирә мохит сыйфатын тәэмин итүен төп юнәлешләр, табигый системаларның һәм жәмгыять мәнфәгатьләренә техноген тәэсирләр һәм тискәре табигый факторлар нәтижәсендә барлыкка килгән куркынычтан саклануын билгеләү. Программаның бурычлары 1. Әйләнә-тирә мохитнең сыйфатын яхшырту өлкәсендә: - атмосфера һавасының һәм жир өстендәге суларның сыйфатын яхшырту; - әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты күрсәткечләре кимүе (атмосфера һавасына пычраткыч матдәләр чыгара торган ташлаулар күләмнәре, пычранган агып төшүче суларны су объектларына ташлау, калдыклар урнаштыру) гамәлдәге субъектлар тарафыннан норматив дәрәжәгә кадәр кимегәндә;

- хужалык эшчәнлеге нәтижәсендә тискәре нәтижәләрне булдырмау, ерак, гомуми, читләтелгән, глобаль экологик нәтижәләрне исәпкә алу;

- экологик куркыныч объектларны муниципаль берәмлек чикләреннән чыгару;

- техноген һәлакәтләр һәм аварияләр килеп чыгу куркынычының минималь мөмкин булган дәрәжәсен тәмин итү;

- хайваннарның һәм үсемлекләрнең яңа төрләрен инвазияләү исәбенә табигать мохитен биологик пычрату өчен киртәләр тудыру.

2. Яшәү тирәлеге факторларының тискәре йогынтысына дучар булган халык сәламәтлеген саклау өлкәсендә:

- яшәү тирәлеге факторларының, барыннан да элек, химик пычрануының халык сәламәтлегенә зарарлы йогынты ясау куркынычын киметү һәм булдырмау;

- шәһәр һәм район халкын сыйфатлы эчәргә яраклы су белән тәмин итү;

- халыкны сәламәтләндерү һәм ял итү оешмалары өчен экологик чиста табигать территорияләреннән файдалануны киңәйтү.

3. Табигый ресурсларны рациональ куллану өлкәсендә:

- гамәлдәге минераль - чимал комплексын саклап калу һәм үстерү, табигать ресурсларыннан файдалануның тулылыгын тәмин итү, аларны комплекслы эшкәртү;

- бозылган жирләрне рекультивацияләү, пычранган территорияләрне реабилитацияләү;

- энергия - ресурсларны саклаучы һәм аз калдыклы технологияләр кертү, житештерү һәм куллану калдыкларын житештерүгә жәлеп итү, аларны эшкәртүне оештыру;

- жир, су, урман ресурсларыннан файдалануның экологик нигезләннгән ысулларын да кертәп, табигатьтән комплекслы файдалануны кертү;

- туфракны арудан, жимерелүдән, пычранудан саклау, туфракның сыйфатын һәм продуктивлыгын арттыру.

4. Табигый комплексларны торгызу һәм биологик төрлелекне саклау өлкәсендә:

- табигать комплексларын саклап калу һәм торгызу, шул исәптән урманнарны янадан торгызу һәм үсемлекләр һәм хайваннар дөньясының биологик төрлелеге;

- аеруча саклана торган табигый территорияләр майданын киңәйтү һәм аларны рекреацион зоналар сыйфатында куллану;

- административ жайга салуның, дәүләт экология һәм санитария-эпидемиологик контроленең нәтижәлеген арттыру;

	<p>- хужалык субъектларынын табигатьне саклау эшчэнлеген стимуллаштыруга, табигатьне саклау чараларын финанслау күлэмнөрен арттыруга юнөлдөрөлгөн экологик иминлекне икътисадый жайга салу ысулларын үстерү;</p> <p>- өзлексез экологик белем бирү системасын үстерү, халыкнын экологик культурасын, гражданлык ұзаңын һәм әйләнә-тирә мохит сыйфатын тәмин итү өлкәсендәге активлык дәрәжәсен күтәрү, белем дәрәжәсен күтәрү, житәкчеләрне һәм белгечләрне-экологларны һөнәри әзерләү.</p> <p>Куелган бурычларга ирешү комплекслы рәвештә гамәлгә ашырылырга тиеш, өстенлекләрне билгеләү белән ұзара тыгыз бәйләнгән һәм этаплап бәйле булырга тиеш.</p>
<p>Программаны гамәлгә ашыру сроклары һәм этаплары</p>	<p>Программа 2024-2026 елларга исәпләнгән</p>
<p>Программаны финанслау күлэмнәре һәм чыганақлары</p>	<p>Татарстан Республикасы, Чүпрәле муниципаль районы акчалары, әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясаган өчен түләү, табигатьтән файдаланучылар акчалары, бюджеттан тыш чаралар.</p> <p>Финанслауның гомуми күләме: 419,835 млн. сум, шул исәптән:</p> <p>Татарстан Республикасы бюджеты-373,480 млн. сум; Чүпрәле муниципаль районы бюджеты-3,405 млн. сум;</p> <p>Бюджеттан тыш акчалар-42,950 млн. сум шул исәптән еллар буенча:</p> <p>ТР бюджеты: 2024 ел-99,560 млн. сум, 2025 ел-121,520 млн. сум, 2026 ел-152,400 млн. сум</p> <p>Чүпрәле муниципаль районы бюджеты:</p> <p>2024 ел-1,135 млн. сум, 2025 ел-1,135 млн. сум, 2026 ел-1,135 млн. сум</p> <p>Бюджеттан тыш акчалар:</p> <p>2024 ел-14,650 млн. сум, 2025 ел-13,150 млн. сум, 2026 ел-15,150 млн. сум</p>
<p>Программаны гамәлгә ашыруның көтелгән ахыргы нәтижәләре</p>	<p>Табиғый ресурсларны саклау һәм табиғый чимал базасын баланслы үстерү, шул исәптән табиғый ресурсларны рациональ һәм тулысынча куллануны тәмин итү; бозылган жирләрне рекультивацияләү, пычранган территорияләрне реабилитацияләү; энергия-ресурсларны саклаучы һәм аз калдыклы технологияләрне киң жәелдерү; житештерү һәм куллану калдықларын житештерүгә жәлеп итү, аларны</p>

	<p>эшкәртүне оештыру; жир, су, урман ресурсларын куллануның экологик нигезлэнгән ысулларын кертәп, табигатьтән комплекслы файдалануны кертү: су объектларын саклау, тотрыклы су куллануны тәмин итү, жир асты чишмәләренәң халыкны эчәр су белән тәмин итүгә керткән өлешен арттыру; туфракны хәлсезләнүдән, жимерелүдән, пычранудан саклау, аларның сыйфатын һәм продуктивлыгын арттыру; табигый комплексларны торгызу һәм биологик төрлелекне саклау, шул исәптән Чүпрәле муниципаль районы территориясенәң урманлылыгын арттыру, табигый комплексларны һәм үсемлек һәм хайваннар дөньясының биологик төрлелеген саклау һәм торгызу.</p>
<p>Программаның үтәлешен контрольдә тотуны оештыру системасы</p>	<p>Программаның чараларының үтәлешен тикшереп торуну Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Башкарма комитеты (алга таба - Чүпрәле МР Башкарма комитеты) башкара.</p>

Проблеманың характеристикасы.

Милли куркынычсызлыкның состав өлеше буларак экологик иминлек жәмгыятьнең тотрыклы үсешенәң мәжбүри шарты булып тора һәм табигать системаларын саклауның һәм әйләнә-тирә мохитнең таләп ителгән сыйфатын саклауның нигезе булып тора. Татарстан Республикасының экологик иминлеген тәмин итү иминлек торышына һәм дәрәжәсенә, аның аерым төбәкләренә бәйле, анда теге яки бу экологик хәл, халык хужалыгының барлык тармакларында экологик иминлеккә бәйле.

Региональ дәрәжәдә экологик иминлекне тәмин итү нәтижәле экологик сәясәт үткәрүне, табигать ресурсларын балансланган һәм рациональ файдалануны, әйләнә-тирә мохит торышына даими контроль ясауны, региональ экологик нормативлар эшләүне, территорияне оештыруны һәм урнаштыруны, предприятиеләрдә экологик куркынычсыз технологияләр һәм экологик менеджмент системаларын кертүне күздә тоту.

Чүпрәле муниципаль районының экологик иминлеге программасы 2024 - 2026 елларда районда табигатьне саклау эшчәнлеген алып баруның стратегик максатларын, бурычларын һәм принципларын билгели, социаль-иқтисадый үсеш бурычларын баланслы хәл итүгә, халыкның хәзерге һәм киләчәк буыннары ихтыяжларын канәгатьләндерү өчен әйләнә-тирә мохитнең һәм табигый - ресурс потенциалының унай торышын тәмин итүгә юнәлдерелгән.

Соңгы елларда районда әйләнә-тирә мохитнең кирәкле сыйфатына тулысынча ирешергә, табигый ресурсларны саклауны тәмин итәргә, аларны рациональ куллануга һәм үрчәтүгә ирешергә мөмкинлек бирми торган житди проблемалар тупланды:

- автотранспорт чыгарулары белән атмосфера һавасының пычрану дәрәжәсе югары;

- үзеклештерелгән су белән тәэмин итү системасы буенча халыкка бирелә торган эчәргә яраклы суның химик сыйфаты һәм пычрануы;
- жир өсте су объектларын ыргыту һәм транспорт һәм коммуналь хужалык предприятиеләре чыгарып ташлау белән пычрату;
- пычраткыч матдәләрне автотранспорттан озак вакытлы чыгарып ташлау нәтижәсендә туфракның пычрануы;
- көнкүреш калдыкларын неорганик саклаудан әйләнә-тирә табигать мохитен пычратуның экологик куркынычы;
- коммуналь хужалык предприятиеләре чыгарган атмосфера һавасын пычрату;
- сәнәгать предприятиеләрендә объектларның экологик куркынычы, экологик аварияләр һәм һәлакәтләр мөмкинлеге.

Һаваның, су объектларының пычрану дәрәжәсе билгеләнгән нормативлардан шактый артык, туфракның пычрануы, бушап калуы, ярлылануы һәм деградациясе күзәтелә, житештерү һәм куллану калдыклары күләме даими рәвештә арта, артык антропоген йөкләнеш аркасында табигый ландшафтлар үзгәрә, хайваннарның һәм үсемлек берләшмәләренен биологик төрлелеген саклау проблемасы кискенләшә.

Атмосфера һавасы. Автомобиль транспорты санының артуы, тиешле заманча юл - транспорт инфраструктурасының үсеше артта калып, атмосфера һавасына пычраткыч матдәләр чыгару массасының интенсив артуына китерә. Соңгы 10 елда автотранспорт чаралары санының тотрыклы артуы һава бассейнында пычраткыч матдәләрнең - азот, углерод оксидларының, формальдегид, бензапирен оксидларының югары концентрацияләре барлыкка килү сәбәпләре булып тора.

Су ресурслары. Жәмгыятьнең социаль, экологик һәм икътисадый иминлеген билгеләүче иң мөһим мохит формалаштыручы өлеше булып тора. Елга бассейннарында экосистемаларны деформацияләү һәм жимерү су объектларының пычрануына һәм су экосистемаларының структур - функциональ оешмасын үзгәртүгә китерә, ә урманнарны исәпкә алу - агым режимын үзгәртүгә һәм эрозия һәм насослар агышын арттыруга, кече елгалар ләменә китерә. Су объектларының сак зоналарында жирне утырту һәм буалар төзү юлы белән су агызып торучы суны тоткарлау чараларын шулай ук сулыкларның пычрануына китерә. Төп су чыганакларында суларның сыйфаты канәгатьләнәрлек түгел, ул су чистарту һәм су эзерләүнен алдынгы технологияләрен кертү, шулай ук гадәттән тыш хәлләр чорында сакланган жир асты чыганакларыннан халыкны резервлы су белән тәэмин итү бурычын актуальләштерә.

Өске су объектларының гидрохимик торышын үзгәртүнен тискәре факторларының берсе - агым һәм янгыр сулары белән турыдан-туры пычрануы. Торак-коммуналь хужалык предприятиеләре су объектларын пычратуға иң зур өлеш кертә.

Жир өсте су объектларына йогынтының тагын бер тискәре факторы булып гидротехник корылмаларның канәгатьләнәрлек булмаган хәле тора, алар канәгатьләнәрлек булмаган хәлдә югары куркыныч объектлары була ала һәм торак пунктларны һәм житештерү объектларын су басу һәм су басу куркынычы тудыра ала.

Туфрак, жир ресурслары. Хужалык эшчәнлеге бозылган жирләренен майданнары артуға, туфракның ундырышлылыгы һәм продуктивлыгы югалуға, эрозия процессларының массакүләм үсешенә китергән. Туфракның агрофизик

үзлекләренен житди антропоген үзгәрешләреннән берсе - сөрү туфрактарының гумус горизонтын һәм туфрактагы гумус эчтәлеген киметү.

Соңгы елларда туфракның сөрүлек һәм жир асты катламы янадан тыгызлана, бу ашламаларның, пестицидларның, агулы химикатларның шактый өлешен елга челтәренә чыгара. Моңа шулай ук су эрозиясе дә ярдәм итә. Туфракның жиимерелүенен ин ачык күренешләренен берсе-чокырлар барлыкка килү. Урман территорияләрен нык үзләштерү урман массивларының фрагментациясенә, икенчел вак яфраклы һәм деградацияләнган көтүлек болыннарының төп ылыслы һәм киң яфраклы формаларын сизелерлек биләүгә китерде.

Игенчелек тармагын ресурслар һәм энергияне саклау системасына күчерү авыл хужалыгы житештерүе өлкәсендә үсемлекләренне химик саклау чараларын куллануны арттыру ихтыяжын тудырды. Хәзерге вакытта практик кулланылыш туфракка кертелүнен түбән дозалары булган препаратларның заманча формаларын табуга карамастан, әйләнә-тирә мохит объектларын пестицид пычрату проблемасы актуаль булып кала бирә.

Житештерү һәм куллану калдыклары. Тирә-яктагы мохиткә һәм халыкка тискәре йогынты ясауның житди факторы булып тора, әмма шул ук вакытта икенчел матди һәм энергетик ресурслар чыганагы булып тора. Ел саен калдыктар барлыкка килү күләмен арттыру, матди һәм энергетик ресурслар алу максатында аларны эшкәртүне оештыру һәм утильләштерү буенча нәтижәле чаралар күрүне таләп итә. Шуңа бәйле рәвештә республика өчен калдыктарны, терлекчелек калдыктарын сайлап жыюны оештыру, биологик, медицина калдыктарын зарарсызландыру мәсьәләсе актуаль булып тора.

Терлекчелек белән бәйле проблема-һәлак булган хайваннарны утильләштерү кирәклегә. Бу мәсьәлә авыл хужалыгы хайваннары һәм кошлары популяциясендә куркынычларның барлыкка килүе һәм ныгуы, шул исәптән кеше сәламәтлегә, инфекцияләр, районның санитар – эпидемиологик иминлеген тәмин итү планында актуаль.

Шулай ук Иске Чүпрәле, Алешкин-Саплык, Яңа Әлмәле, Шланга авыл жирлекләре территорияләрендә жир асты зоналары мәсьәләсе дә кискен тора.

Программа чаралары исемлегә

Бурычларны хәл итү юлларын төгәлләштерү максатларында, шулай ук гамәлдәге законнарда каралган муниципаль органнар вәкаләтләре нигезендә элегә Программага түбәндәге бүлекләр кертелгән;

1. Һава бассейнын саклау.
2. Су ресурсларын саклау
3. Каты көнкүреш куллану калдыктарын утильләштерү.
4. Торак пунктларны яшелләндерү, шәһәр урманнарын куллану һәм саклау.
5. Биологик төрлелекне саклау
6. Жир ресурсларын саклау
7. Экологик тәрбия, мәгариф һәм халыкны агарту.

Программаны ресурслар белән тәмин итү.

Программа чараларын финанслау Татарстан Республикасы бюджеты, Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы бюджетлары акчалары, әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясаган өчен түләү, табигатьтән

файдаланучылар акчалары, бюджеттан тыш чаралар исәбеннән гамәлгә ашырылачак.

Программаны финанслауның гомуми күләме 419,835 млн. сум тәшкил итә.

Программаны гамәлгә ашыру механизмы.

Программаны гамәлгә ашыруның төп принцибы-әйләнә-тирә мохит сыйфатын, табигый системаларның тотрыклылыгын һәм экологик балансны киметмичә районның икътисади житештерү потенциалын үстерү һәм арттыру.

Табигатьне саклау чараларын финанслау күләмнәрен арттыру:

- атмосфера һавасының, жир өсте суларының һәм жир асты суларының сыйфатын яхшырту, атмосфера һавасына пычраткыч матдәләр чыгарып ташлауларны киметү, су объектларына пычрак агып төшүче агып төшүче суларны агызу, хужалык эшчәнлегенә калдыкларын норматив дәрәжәгә кадәр урнаштыру исәбенә кертәп, әйләнә-тирә мохитнең сыйфатын тотрыклы күтәрү һәм имин яшәү мохитен тәэмин итү;

- һава һәм су бассейннарына йогынтының иң чик мөмкин нормативларын арттырып, хужалык эшчәнлегенә яңа объектларын гамәлгә кертүгә юл куймау;

- хужалык эшчәнлегенә тискәре нәтижеләрен булдырмау, ерак, гомуми, читләтелгән, глобаль, экологик нәтижеләрен исәпкә алу.

Программаның эффективлыгын бәяләү.

Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының экологик иминлеген тәэмин итүгә юнәлдерелгән әлеге программаның төп юнәлешләрен һәм чараларын нәтижелә гамәлгә ашыру түбәндәге нәтижеләренә алырга мөмкинлек бирәчәк:

- атмосфера һавасына пычраткыч матдәләр чыгарып ташлауларның кимүе;
- су объектларына пычраткыч матдәләр агызылуын киметү;
- житештерү һәм куллану калдыклары белән эш иткәндә экологик куркынычсызлыкны тәэмин итү;
- торак пунктларда кеше яшәү шартларын оптимальләштерү;
- биологик төрлелекне саклау;
- жир ресурсларын саклау һәм рациональ куллану;
- дәүләт хакимияте жирле үзидарә органнары һәм табигатьтән файдаланучылар арасындагы үзара хезмәттәшлекнең нәтижеләлеген арттыру.

№ п / н	Чаралар	Башкаручы	Вакыт	Эшләрнең бәясе (млн. сум.)			Финанслау чыганаclarы	Көтөлгән нәтижеләр
				2024	2025	2026		
Оештыру эшләре								
1.	«Торак пунктлар территорияләрен чистарту буенча санитар-экологик икеайлык үткөрү турында» күрсәтмәсе	Чүпрәле МР Башкарма комитеты	2024 - 2026 (ел саен)	-	-	-	Кирәк түгел	Канәгатьләнеләк санитар-экологик хәлне тәэмин итү
2.	«Чиета урманнар» табигать саклау акциясен үткөрү	Чүпрәле МР Башкарма комитеты	2024 - 2026 (ел саен)	-	-	-	Кирәк түгел	Чүпрәле районы урманнарында уңай санитар-экологик хәл тудыру
3.	Муниципаль районда табигатьтән файдалану һәм санитария-эпидемиологик иминилек эшләрен оештыру	Чүпрәле МР Башкарма комитеты	2024 - 2026 (ел саен)	-	-	-	Кирәк түгел	Чиста торак пунктлар, шөһәр. Рөхсәтсез чүпләкләрне бетерү.
2. Техноген йөкләнешләргә киметү буенча табигатьне саклау чараларын гамәлгә ашыру буенча чаралар								
2.1. Атмосфера һавасын саламәтләнделерү һәм саклау буенча чаралар.								
2.1.1	Мораль яктан искәргән һәм физик яктан тузган автомашиналар паркын Евро-4 һәм Евро-5 ташландыклар дәрәжәсе булган автомобильләргә алмаштыру елына уртача 2 машина.	«Данадис» ЖЧЖ; «Прогресс» МУП «Фламинго» ЖЧЖ ДРСУ «Чүпрәле»; «Рассвет Агро» ЖЧЖ (Молко-Чүпрәле); «Эталон-Агро» ЖЧЖ; "АгротрансПорт" ЖЧЖ «Чынлы» ЖЧЖ КФХ «Низамов А.А.»; КФХ «Бикчуров Р.А.»; КФХ «Махмутов И.Ф.»	2024-2026	1,0 1,0 1,0 1,0 2,0 1,0 1,0 1,0 1,0 1,0 1,0	1,0 - - 1,0 2,0 1,0 1,0 1,0 1,0 1,0 1,0	1,0 1,0 1,0 1,0 2,0 1,0 1,0 1,0 1,0 1,0 1,0	үз акчалары үз акчалары үз акчалары үз акчалары үз акчалары үз акчалары үз акчалары үз акчалары үз акчалары үз акчалары үз акчалары	Атмосфера һавасының торышын яхшырту, атмосфера һавасына чыгарып ташлауларны киметү - ел саен 0,2 т
2.1.2	Районда мотор ягулыгын «ЕВРО - 4»тән ким булмаган күләмдә сату буенча чаралар күрү, шулай ук мотор ягулыгы АЗСларының сыйфатын нәтижелә тикшереп торыны тәэмин итү	«ТАИФ-НК» АЖ Чүпрәле МР Башкарма комитеты	2024-2026	0,5 -	0,5 -	0,5 -	үз акчалары үз акчалары	

№ п / и	Чаралар	Банкаручы	Вакыт	Эшләрнең бәясе (млн. сум)			Финанслау чыганажлары	Көтелгән нәтижеләр
				2024	2025	2026		
2.1.3	<p>ТР Чүпрәле муниципаль районының "Мунчали башлангыч мәктәбе-Советлар Союзы Герое Н.Г. Фазлаев исемдәге балалар бакчасы" МББУ мәктәпкәчә һәм кече мәктәп яшендәге балалар өчен котельнаяда Түбән КПДлы газ котельняларын югары КПДлы газ котельняларына алыштыру.</p> <p>"Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының Чүпрәле мәдәният йорты" МБУ түбән КПДлы газ казаннарын югары КПДлы газ казаннарына алмаштыру;</p> <p>Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының "1 нче номерлы Иске Чүпрәле урта гомуми белем бирү мәктәбе" МБМУ КПД түбән булган газ казаннарын югары КПДлы газ казаннарына алмаштыру;</p> <p>Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының Яңа Үби авыл мәдәният йортында түбән булган газ казаннарын югары КПДлы газ казаннарына алмаштыру;</p> <p>Түбән КПДлы газ казаннарын ТР Чүпрәле муниципаль районы Кече Чыңлы авыл мәдәният йорты казанлыгында югары КПДлы казаннарغا алыштыру;</p> <p>«Татар-Бизнесе башлангыч мәктәпкәчә балалар бакчасы» МББУ мәктәпкәчә һәм кече мәктәп яшендәге балалар</p>	<p>Чүпрәле МР Башкарма комитеты; «Прогресс» МУП МегаРиф бүлеге Мәдәният бүлеге</p>	2024-2026	1,3	1,3	1,3	<p>ТР бюджетты, Бюджеттан тыш акчалар</p>	<p>Көтелгән нәтижеләр Газ буенча Экономика КПД 15% артачак, чыгаруларны 0,015 тоннага киметү</p>

№ п / п	Чаралар	Банкаручы	Вакыт	Эшләрнең бәясе (млн. сум)			Финанслау чыганаclarы	Көтелгән нәтижеләр
				2024	2025	2026		
2.1.4	өчен казанлыгында түбән КПДлы газ казаннарын югары КПДлы казаннарга алмаштыру		2024-2026	0,1	0,1	0,1	Бюджеттан тыш акчалар	
2.2. Су объектларын рациональ куллану һәм саклау буенча чаралар								
2.2.1. Халыкны чиста эчәр су белән тәэмин итү чаралары.								
2.2.1.1	Чишмеләр каптажларын рәсмиләштерү	Чүпрәле МР Башкарма комитеты; «Прогресс» МУП	2024-2026	0,5	0,5	0,5	Бюджеттан тыш акчалар	
2.2.1.2	Яңа Борындык авыл жирлегә территориясендә урнашкан скважиналарны лицензияләү	Чүпрәле МР Башкарма комитеты; «Прогресс» МУП	2025-2026	-	0,5	0,5	Бюджеттан тыш акчалар	
2.2.2. Суүткәргеч, канализация чөлтәрләрен һәм корылмаларын киңәйтү, реконструкцияләү һәм төзү								
2.2.2.1	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Иске Шәймөрсә торак пунктында. Чуваш Шәймөрсәсы торак пунктында суүткәргеч чөлтәрләре төзү	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР Иске Шәймөрсә авыл жирлегә	2024	5,9	-	-	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү
2.2.2.2	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Уби, кече Уби, Яңа Уби, Иске Уби, Татар Уби авылларында суүткәргечләр төзү	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР Уби авыл жирлегә	2024	3,0	-	-	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү
2.2.2.3	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Звезда авыл жирлегенә Коршанга-Шигали авылында суүткәргечләр төзү (1 этап – авыл эчендәге суүткәргеч)	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР Звезда авыл жирлегә	2024	13,03	-	-	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү

№ п / в	Чаралар	Банкаручы	Вакыт	Эшләрнең бәясе (млн. сум)			Финанслау чыганаclarы	Көтелгән нәтижеләр
				2024	2025	2026		
2.2.2.4	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Звезда авыл жирлегенең Коршанга-Шингали авылында суүткәргечләр төзү (2 этап-суүткәргеч)	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР Звезда авыл жирлеге	2024	31,8	-	-	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү
2.2.2.5	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Иске Әлмәле авылында суүткәргечләр төзү	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР Иске Чүпрәле авыл жирлеге	2024	1,2	-	-	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү
2.2.2.6	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Иске Шәймөрсә торак пунктында, Чуваш Шәймөрсәсы торак пунктында суүткәргеч чөлтәрләр төзү	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР Иске Шәймөрсә авыл жирлеге	2025	-	5,68	-	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү
2.2.2.7	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Үби, кече Үби, Яна Үби, Иске Үби, Татар Үби авылларында суүткәргечләр төзү	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР Үби авыл жирлеге	2025	-	15,0	-	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү
2.2.2.8	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының Звезда авыл жирлегенең Чепкас-Илмәт авылында суүткәргеч чөлтәрләр төзү	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР Звезда авыл жирлеге	2025	-	43,19	-	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү
2.2.2.9	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының Борындык станциясе ж.д. поселогында су белән тәэмин итү чөлтәрләрөн реконструкцияләү	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР Яна Борындык авыл жирлеге	2025	-	52,05	-	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү
2.2.2.10	«Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының Татар Шадрашаны авылында су белән тәэмин итү чөлтәрләрөн төзү» проект-смета документациясен эшләү	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР башкарма комитеты; Чүпрәле МР Түбән Чәке авыл жирлеге	2025	-	1,2	-	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү

№ п/п	Чаралар	Башкаручы	Вакыт	Эшләрнен баясе (млн. сум)			Финанслау чыганакалары	Көтөлгөн нәтижеләр
				2024	2025	2026		
2.2.2.11	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Уби, кече Уби, Яңа Уби, Иске Уби, Татар Уби авылларында сууткөргечләр төзү	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР Уби авыл жирлеге	2026	-	-	15,0	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү
2.2.2.12	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Татар Шатрашаны авылында су белән тәэмин итү чөптөрләр төзү	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР башкарма комитеты; Чүпрәле МР Түбән Чөкө авыл жирлеге	2026	-	-	35,0	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү
2.2.2.13	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының Звезда авыл жирлегендә Чөпкәс-Илмөт авылында сууткөргеч чөптөрләр төзү (2 этап - су асты сууткөргече)	«ТР ГУИС» ДКУ; Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР Звезда авыл жирлеге	2026	-	-	50,0	ТР бюджеты	Халыкны сыйфатлы эчәр су белән тәэмин итү
2.2.2.14	Булган канализация чөптөрләр һәм биологик чистарту корылмасын ремонтлау	«Прогресс» МУП Чүпрәле МР башкарма комитеты; Чүпрәле МР Иске Чүпрәле авыл жирлеге	2024-2026	0,15	0,15	0,15	Бюджеттан тыш акчалар	
2.2.3. Тантаналы чаралар, сулыкларны савыктыру һәм төзекләндерү, ландшафтларны төргөзү								
2.2.3.1	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Иске Дуван авылы янындагы зират янында Кече Чыңлы елгасында үзекләштерелгән чаралар (1-нче этап)	ТР Экология министрлыгы; Чүпрәле МР Башкарма комитеты Аleshкин-Саплык авыл жирлеге	2024	42,23	-	-	ТР бюджеты	
2.2.3.2	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының Иске Чүпрәле авылында Үзек урамыда «Кече Чыңлы елгасының уң кушылыгында яклау эшләре» проект-смета документациясен эшләү (2 нче чират)	Чүпрәле МР башкарма комитеты; Чүпрәле МР Иске Чүпрәле авыл жирлеге; ТР Экология министрлыгы	2025	-	2,0	-	ТР бюджеты	
2.2.3.3	Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районы Иске Чүпрәле	Чүпрәле МР башкарма комитеты; Чүпрәле МР	2026	-	-	50,0	ТР бюджеты	

№ п / ш	Чаралар	Банкаруучы	Вакыт	Эшлөрнөң баясе (млн. сум)			Финанслау чыганакалары	Көтөлгөн нәтижеләр
				2024	2025	2026		
2.3 жыр ресурсларын, үсөмлекләр дөнъясын рациональ кулланыу һәм саклау буенча чаралар								
2.3.1. Житештерү һәм кулланыу калдыкларын утильләштерү, саклау, күмү								
2.3.1.1	Контейнер мөйданчыклары төзү	Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР авыл жирлекләре; «Фламинго» ЖЧЖ	2024-2026	0,350	0,350	0,350	МО бюджеты	Торак пунктлар территориясенөң пычрануын булдырмау
2.3.1.2	Каты көнкүреш калдыклары контейнерларын сатып алу	Чүпрәле МР Башкарма комитеты; Чүпрәле МР авыл жирлекләре; «Фламинго» ЖЧЖ	2024-2026	0,300	0,300	0,300	МО бюджеты	Торак пунктлар территориясенөң пычрануын булдырмау
2.3.2. Жыр ресурсларын рациональ кулланыу һәм саклау								
2.3.2.1	Кыргый карьерларны рекультивацияләү		2024-2026	0,1	0,1	0,1	Бюджеттан тыш акчалар	Жүрләрнең продуктылыгын һәм хужалык кыйммәтен торгызу, жир ресурсларын рациональ кулланыу
2.3.2.2	Чүпрәле муниципаль районы торак пунктларында житештерү һәм кулланыу калдыкларын рөхсәтсез урнаштыру урыннарын бетерү	Чүпрәле МР башкарма комитеты; Чүпрәле МР авыл жирлекләре	2024-2026	0,485	0,485	0,485	МО бюджеты	Жүрләрнең продуктылыгын һәм хужалык кыйммәтен торгызу, жир ресурсларын рациональ кулланыу
2.3.3 яшел төзелеш һәм үсөмлек дөнъясын саклау								
2.3.3.1	Уңайсыз жирләрдө (күлләр, чокырлар, балкалар һ. б.) саклагыч урманнар булдыру	ГБУ «Буалес»	2024-2026	1,0	1,0	1,0	Бюджеттан тыш акчалар	Су-жил эрозиясен булдырмау, туфракның ундырышылыгын арттыру
2.3.3.2	Урман фондын чистарту	Район предприятиеләре һәм	2024-2026	0,1	0,1	0,1	Бюджеттан тыш акчалар	Урман массивларының тиешле торышын тәэмин итү

№ п / н	Чаралар	Банкаручы	Вакыт	Эшләрнең бәясе (млн. сум)			Финанслау чыганақлары	Көтелгән нәтижеләр
				2024	2025	2026		
2.4 халыкны сәламәтләндерүгә юнәлдерелгән чаралар								
2.4.1	Фәнни потенциалны жәлеп ител Чүпрәле МР халкының сәламәтлек торышын өйрәнү	«Чүпрәле РҮХ» ДАССО	2024-2026					Авыруның торышы турында мәғлүмат
2.4.2	Чүпрәле МР халкын сәламәтләндерү буенча ярдамче программаларны эшләү һәм гамәлгә ашыру	«Чүпрәле РҮХ» ДАССО	2024-2026					Халык сәламәтлеген саклау
2.4.1 экологик тәрбия, мәгариф һәм халыкны агарту								
2.4.1.1	Балаларга һәм яшьләргә озлексез экологик тәрбия, белем биру һәм белем биру, конкурслар үткөрү программаларын эшләү һәм гамәлгә ашыру: - парклар маршы, - беренче чәчәк, - үрчү	Чүпрәле МР мәгариф бүлегә	2024-2026					Өзлексез экологик белем биру системасын үстерү, балаларның һәм яшьләргә гражданлык үзаны дәрәжәсен һәм экологик културасының активлығын арттыру
2.4.1.2	Мәктәп укучылары һәм экологик сменалар өчен махсус экологик лагерьлар, жәйге сәламәтләндерү лагерьларында отрядлар оештыру	Чүпрәле МР мәгариф бүлегә	2024-2026					Табиғат бөлән турыдан-туры аралашу, алган белемнәрне тирәнәйтү һәм аларны практикада куллану
2.4.1.3	«Туган Як» район газетасы аша халыкны вакытлыча мәғлүмәти – хокукый агартуны оештыру, Татарстан Республикасы Чүпрәле муниципаль районының рәсми сайты	Чүпрәле МР Башкарма комитетты; "Туган як" газетасы редакциясе	2024-2026					Халыкка мәғлүмат биру
				Барлығы:	115,345	135,805	168,685	

Эшләр идарәчесе:

Д.Р. Сабирзянова